

içinde: S.155

Alman Dili Yazım ve Eğitimi Bölümlerinde Yazın Eleştirisi Dersi

Çağlar Tanyeri Ergand

ALMAN DİLİ YAZINI VE EĞİTİMİ BÖLÜMLERİNDE YAZIN ELEŞTİRİSİ DERSİ

Çağlar Tanyeri ERGAND

Sözlerime, Türkiye genelindeki üniversite gençliğinin bir parçası olarak 1. Ü. Alman Dili Eğitimi Bölümüne gelen öğrencilerin düşünsel özelliklerini kısaca saptayarak başlamak istiyorum. Bölümümüze gelen öğrenciler yükseköğrenimlerine bilindiği gibi genelde otoriter bir aile ve okul eğitiminden geçtikten sonra başlamaktadırlar. Ailede gençten, kendisine sunulan tek yönlü görüşleri sorgulamadan benimsemesi, okulda da önüne sürülen bilgi yığmacasını öğrenmeden ezberlemesi beklenmektedir. Orta öğretim ve eğitim kurumlarında uygulanmakta olan ezberci sistem öğrencinin düşünme, başka bir deyişle anlayarak öğrenme, öğrendiğini sorgulama ve öğrendikleri arasında bağlantılar kurma yetisini kullanıp geliştirmesini büyük ölçüde engellemektedir. Bu anlamdaki düşünmenin olmadığı yerde eleştirel düşünceden söz etmek olası değildir. Eleştirel eğilimlerin ortaya çıktığı durumlarda da, eleştiri salt sezgisel düzlemde kalmakta ve bilgi yetersizliği yüzünden bilinçli ve yeni önerilerle beslenememektedir. Bu saptamalar hiç kuşkusuz yalnızca bizim öğrencilerimize özgü olmayıp, ülkemizde üniversiteye başlayan genç kitlenin çoğunluğunu içermekte ve genel eğitim politikasının belirlediği bu gerçeğin olumsuz siyasal, toplumsal ve ekonomik sonuçları hepimizce bilinmektedir.

Bu bağlamda Alman Dili Yazını ve Eğitimi bölümlerinin lisans programlarına yazın eleştirisi dersinin konmasının, öğrencilerin düşünme alışkanlıklarını değiştirmeleri açısından yararlı olacağı kanısındayım. Böyle bir ders bir yandan söz konusu bölümlerin ulaşması gereken genel amaca katkıda bulunacak, öte yandan da yazın eleştirisi alanında işlevsel olabilecektir. Bu anlamda yazın eleştirisi dersinin amaç ve işlevi şöyle belirlenebilir:

- 1- Yazın eleştirisi aracılığıyla genel anlamda düşünmeyi ve düşünceyi temellendirmeyi öğretmek,
- 2- Topluma, demokratikleşme sürecine katkıda bulunacak eleştirel bakışı bilenmiş bireyler kazandırmak,
- 3- Ülkemizde yazın eleştirisi alanındaki boşluğu dolduracak uzmanlar yetiştirmek, Yazın eleştirisi dersinin amacına ulaşabilmesi ve işlevsel olabilmesi için nasıl bir yöntem uygulanmalıdır? Bu soruyu teknik ayrıntılara inmeden, ana hatlarıyla bir taslak önererek yanıtlamaya çalışacağım. Her konuda temellendirilmiş eleştiri hiç kuşkusuz sağlam bir bilgi birikimi gerektirir. Bu doğal olarak yazın eleştirisi için de geçerlidir. Eleştirilecek yapıtın tarihsel arka planı, yazarın yazın tarihi içindeki yeri, diğer yapıtları, biçimi ve benzeri bilgiler eleştirinin önkoşuludur. Bu açıdan yazın eleştirisi dersinin temelini diğer yazın derslerinde (Yazın Bilime Giriş, Yazın Tarihi, Yazın Kuramları, Metin Açıklaması vb.) kazanılan bilgi ve öğrencinin yazma yaklaştırılması oluşturur. Eleştiri dersinin eleştirilecek yazınsal metinlerin seçiminde diğer yazın derslerinde sözü edilen ya da okunan metinleri dikkate alması yararlı olacaktır, böylece eleştiri dersiyle diğer yazın dersleri arasında sağlanması amaçlanan bütünlük gerçekleştirilebilir. Ayrıca seçilen yazınsal metinlerin ilk aşamada öğrencilerin yaşam pratiğiyle açık koşutluklar kurabilecek; öykü, novel, şiir ya da dram gibi görece kısa ve öğrencilerin dil düzeyine uygun olması bu dersi daha anlamlı ve çekici kılabilir. Seçilen yazınsal metnin derste ya da ders dışı okunmasından sonra öğrenciler öznel görüşlerini - doğru ya da yanlış- dile getirmekte özgür bırakılmalı ve bu görüşler tartışmaya açılmalıdır. Böylece öğrencilerde dersin amaçladığı düşünsel süreç başlatılmış olur. Öğrencilerin yanıtları öğreticinin de yardımıyla sürekli metne dönerek ve metnin sunduğu verilerle düzeltilebilir. Bunun yanı sıra öğrencilerden, kendi görüşlerinin metne uygunluğunu ve ortaya çıkan yorum olanaklarının metin dışı bağlama yönelerek sınamaları da istenebilir. Bu noktada öğrenci, diğer yazın derslerinden edindiği bilgilere ya da araştırmaya yöneltilmiş olur.

Öğrencinin metne bu şekilde yaklaştırılmasından sonraki aşama da, özellikle kalabalık sınıflarda grup çalışmasına başvurularak, her gruptan söz konusu yazınsal metin üzerine bir eleştiri yazısı yazması istenebilir. Bu yazılar en iyi ihtimalle daha

önceki aşamada gerçekleştirilen ön çalışmanın bir yansıması olacak, başka bir deyişle yapıtı yorumlayıp açıklamalar getirmekle yetinecektir. Oysa eleştiri bilindiği gibi, işlevi gereği yapının sanatsal değerini belirlemek açısından salt açıklayıcı ve yorumlayıcı değil, yargılayıcı ve değerlendircidir de. Ancak öğrencilerin çalışmalarında ilk aşamada eleştirinin temel ögesi olan yargının eksikliği son derece doğaldır, çünkü öğrenciler eleştirinin kuramsal temeline ilişkin henüz hiçbir ön bilgiye sahip değildirler. Bu bağlamda öğrenciler kendi çalışmalarını, öğretici tarafından seçilen ve aynı yazınsal metni ele alan, iyi temellendirilmiş bir ya da birden çok eleştiri yazısıyla karşılaştırabilirler. Örnek olarak sunulan bu yazılar aracılığıyla öğrenciler bir yandan kendi eksikliklerini saptarken, öte yandan da 'İyi bir eleştiri yazısı hangi içeriksel öğeleri kapsar?' sorusuna ellerindeki örneklerden yola çıkarak yanıt aramaya başlamalıdır. Bu soruya öğreticinin de yardımıyla aranan ve getirilen yanıtlarla öğrencilerin soyutlama yetileri harekete geçerken, eleştirinin de kuramsal temeli belirmeye başlar. Ortaya çıkan sonuçlar gerek öğreticinin bilgi birikimi, gerekse eleştiriyle ilgili, öğrencilerin dil düzeyine uygun kuramsal metinlerle desteklenmeli ve tamamlanmalıdır. Bu aşamada öğrencilerin varması gereken sonuçlar şöyle toparlanabilir: Yazın eleştirisi konusu ve işlevi gereği bilgilendirici, çözümleyici, yorumlayıcı ve değerlendircidir, yazın eleştirisi yargısını nedenlemelidir.

Böylece öğrenci yazın eleştirisinin kuramsal temelini özümsemeli, başka bir deyişle gereken kuramsal bilgiyle donatılmalı, ancak bu bilginin yazın eleştirisini yorum ve yargı açısından şematize edemeyeceğini de kavramalıdır. Bu bilincin oluşturulmasında yine örneklerden ve grup çalışmasından yararlanılabilir: aynı yazınsal metin üzerine aynı ortamda farklı zamanlarda, aynı zamanda farklı yorum ve yargılarını belirleyen koşullar yine öğrencinin düşünme yetisinden yararlanılarak saptanabilir. Böylece öğrenciler yazın eleştirisinin özellikle yorum ve yargı aşamasında çağdan çağa, toplumdan topluma ve bireyden bireye değişkenlik gösterdiğini görecek ve bu durumun nedenlerini sorgulamaya başlayacaktır. Bu bağlamda ortaya çıkması gereken sonuç şudur: çağ, ortam ve bireye göre değişen farklı alımlamalar, farklı yazın anlayışlarıyla, bu anlayışların değerlendirme ölçütleri, bu sürecin içinde yaşayan eleştirmenin seçtiği dünya görüşü ve yazın anlayışı yazın eleştirisinde ortaya çıkan yorum olanaklarını ve farklı değerlendirme ölçütlerini belirler. Yazın eleştirisi nesnel olduğu ölçüde, eleştirmenin seçtiği ya da oluşturduğu eleştiri yöntemi doğrultusunda ve düş gücünü kullandığı oranda öznel de. Bu açıdan aynı yapıtı farklı eleştirmenler

tarafından, farklı zaman ve ortamlarda çeşitli açılardan aydınlatılıp değerlendirilebilir. Örneklerle özellikle eleştirinin bu yönü üzerinde durulması, öğrencilerin farklı bakış açılarıyla karşılaştırılması açısından son derece önemlidir.

Üzerinde durulması gereken bir diğer önemli nokta, yazın eleştirisinin biçimsel özellikleridir. Eleştirinin biçimine ilişkin hazır reçeteler olmamakla birlikte, öğrenciler yine örneklerden yola çıkarak, dilin anlaşılabilirliği, okurda ilgi uyandırma, yargının başta ya da sonda verilmesi, alıntılardan yararlanma gibi temel biçim ve biçem öğelerini saptayabilirler. Burada yine grup çalışmasından yararlanılabilir. Öğrencilerin saptamaları kuramsal metinlerle desteklenip tamamlanmalıdır.

Eleştiri dersinin son aşamasını yazma eylemi oluşturacaktır. Yazma aşamasıyla birlikte öğrenci için özgür yaratım süreci başlar. Bu sürecin temelini de o zamana dek yapılan çalışmalar oluşturacaktır.

Öğrenciler kendi sınırları içinde belli bir yazma olgunluğuna eriştikten sonra, tiyatro, şiir, roman ya da film eleştirisi gibi eleştirinin belli bir alanında yoğunlaşabilirler. Bu yoğunlaşma söz konusu alanların seçmeli eleştiri dersleri olarak lisans programına konmasıyla sağlanabilir.

Buraya dek betimlemeye çalıştığım yöntemin içindeki aşamalar hiç kuşkusuz yer değiştirebilir ya da bunlara yenileri eklenebilir. Ama bu yöntemde değiştirilmemesi gereken yön öğrenci odaklı olması ve metinlerle çalışmasıdır. Anlaşılacağı gibi öğrencilere üç tür metin sunulmaktadır.

- 1- Yazınsal metinler
- 2- Seçilen yazınsal metinlerle ilgili eleştiri yazılan
- 3- Yazın eleştirisiyle ilgili kuramsal metinler. Öğreticinin ise sadece yönlendirici bir işlevi vardır. Edinilmesi amaçlanan bilgi eldeki malzemenin yardımıyla öncelikli öğrencinin kendisi tarafından çıkartılmalı, ancak bundan sonra kuramsal metinler ve öğreticinin yardımıyla dizgeleştirilmelidir. Başta saptanan amacın ancak böyle bir yöntemle gerçekleştirilebileceği kanısındayım.

Bu dersin sonucunda her öğrenciden yetkin bir yazın eleştirmeni olması beklenemez hiç kuşkusuz, çünkü eleştirmen sanatçı duyarlılığına ve yazarlık yeteneğine sahip olan kişidir. Bu anlamda yazın eleştirisi de başlı başına bir yaratıdır.

Önemli olan yetenekli ve istekli öğrencilerin bulgulanması ve bu alana kazandırılmasıdır.